

UPA16/97
27. april 2016
Kalistat Lund

Nunatsinni aatsitassarsiornermi uranimik aatsitassallu allanik ulorianartunik qinngornertalinnik saniatigut tamakkiisumilluunniit paaasoqarsinnaalissanersoq avammullu niuerutiginnittoqarsinnaalissanersoq pillugu innuttaasunik taasititsisoqarnissaanik siunnersuut, taasititsinissarlu sioqqullugu inuit ilisimasanik tamakkiinerusunik tunngavisseqqullugit paasititsiniaanerit illuinnaasiunngitsut aallarteqqullugit Naalakkersuisut peqquneqarnissaat pillugu Inatsisartut aalajangiiffigisassaattut siunnersuut.

(Inatsisartunut Inuit Ataqatigiit ilaasortaataat)

2013-mi ulorianartunik qinngornilinnik paaasinnaanermik attueqqusinngilluinnarnerup, Inatsisartuni 31-usunit 16-t atorunnaarsitsilernerannut atasumik, Inuit Ataqatigiinnit oqalugiaaterput naggaseratsigu ima isumalinnik ilaatsigut oqariartorpugut:

- Ullumikkut nunatsinni inuit pisatsinnut matumunnga isummamikkut aveqqapput, avissaartuuppugut.
- Naalakkersuinikkut nunatsinni suliallit isummamikkut aveqqapput, avissaartuuppugut.

Taamanikkut isumaqartoqarsimassaguni piffissap ingerlanerani inuiaqatigiinni isumaqatigiinnginnerujussuaq annikilliaruaarumaassasoq, taava ullumikkut takoreersinnaalerparput tamanna pisinnaangitsoq aamma pinaviangitsoq. Inuiaqatigiinni tamani toqqissisimanginneq pivoq, annertunerpaamik eqqorneqavittussatut misigisuni. Avissaartuunnerit piusut qulaani taasakka sulil laterput, inupparujussuarni tujormissutaalersimavoq.

Inuit Ataqatigiinni isiginnaaginnarniangilarput pisiarinqarsimasutut pissuseqarluni inuiaqatigiit toqqissisimangissutaannik soqutigittaalliornerit. Inuiaqatigiipparujussuit alloriarfiunialersumut qulaatiarneqartutut misigalutik aalassassimaartut aalajangiisussanit ilisimaneqarput, aamma aalajangiisussat takorlooreersimassavaat piffissap ingerlanerani nipangeriartuartaqarnaviangitsoq.

Avataaneersuulluni suliffeqarfimmik aallartitsiniaraanni inuiaqatigiit affaasa "innarlerneqassutigisamissut" misigiffigisaannik, qanoq eqqarsarnartoqartigissava tikiffigalugit sunnuteqarujussuuartussamik aallartitsivigissallugit.

Inuiaqatigiit maanni inuusut toqqissisimaqatigiillutik ineriartornernut peqataasariaqarmata, inuiaqatigiinni allannguerujussuarniarnerni tunulliunneqartutut misigitinneqartariaqanngillat. Toqqissisoqassappat inuiaat taasitinneqartariaqarput. 24. Oktober 2013-mi uran-isiornianit matu ikersinneqartoq, inuiaqatigiit taasinerimikkut aalajangertariaqarpaat siunissami qanoq pineqassanersoq. Inuiaat qulaatiinneqarlutik misigigunik nunartik kinguaassaminnut ingerlateqqitassartik aserorterneqartoq toqqissillutik isiginnaavinnarnaviangilaat, inuiaqatigiipparujussuit mamiasuutigiuagassaminnik misillertinneqassapput.

Novemberip 21-ani 2014-mi, isumasiuisarfiup HS analysip isumasiuisitsinerani ersersinneqarpoq, inuiaqatigiit 71%-iisa taasisitsisoqarnissaa kissaatigigaat. Ersarissumik amerlanerussuteqartut kissaatigaa taasisinneqarnissartik, inuit eqqarsarluarsinnaagamik nalunnginnamikku taasisoqanngippat toqqissisimanginnerit annertusiartuinnartussaasut aammalu aatsitassarsiorfimmik ammaanniartoqalissagaluarpat inuiaqatigiinni toqqissisimanginnerujussuarmik pilersoqartussaasoq.

Immikkoortup 83-p samminerani, Inatsisartuni Ilaasortamit Steen Lyngge-mit oqaatigineqartut ilu Moorput, ima oqarmat: "Nukittuumillu innuttaasut ataqtigii sinniassagaanni taava pingaaruteqarpoq, taama inuiaqtigiinnut pingaaruteqartigisumik aaliangiisoqartinnagu, innuttaasut qaammarsarneqarlutik peqataatilluarneqarnissaat". Peqataatitaalluarnerup anguneqarfissaa, taasinikkut sunniuteqaqataanikkut ersarissumik kisimi anguneqarsinnaavoq.

Nunatsinni uran-isiorni arnerup tikikkiartuarneqarnerata oqaluttuassartaa sivikikkaluartup takutereerpaa, uran-isiorniat qanoq periuseqarlutik anguniagartik tikiserneraat. Inuit atorsinnaasartik tamaasa atorniarsaraat aamma atorpaat aamma iluaqtigaa. Kikkut tamarmik takusinnaasaannik imminnut iluaqutaasussanik periaaseqarlutik ingerlatsipput, massa inuiaqtigiit ujarassiorfikunngorumaartussanik nakkutilliuartariaqalersussat ilarpassui namminnek nunaminni ernumatinneqartut.

Inuit Ataqtigiit uran-italinnik ujarassiornissanut uran-isiornissanullu akerliunerat, partiinit allanit arlalinnit allatut isikkulerlugu nassuiarniarneqartaraluarnera tusarsaarpoq. Soormi akueriinnarusiuk nunatsinni uran-isiornissamut akerliusuunerput? Aviisit qanoq allagaqarsimaneri, partiip ataatsimeersuarnermi aalajangersagaannut sunniuteqarneq ajorput. Inuit Ataqtigiit Sisimiut-ni Januar 2013-mi ataatsimeersuarnerani ataatsimeersuurtunit naqissuserneqarpoq, uran-imik aatsitassanillu qingornilinnik paaaneq Naaggaarneqartoq.

Paatsuungatitsiniutigineqartartut ilagaat, 9. septemberip 2010-mi, Inuit Ataqtigiinniit Aatsitassanut Naalakkersuisuusup, Ove Karl Berthelsen-ip, misissuineranut atatillugu malittarisassanik ilassutitalimmik erseqqissaateqarnera. Taama iliortariqarsimaneranut patsisaasimavoq, 2000-ikkut ingerlangaatsiareerneranni Kuannersuarni misissuisoqarsinnaannera akuersissutigineqarsimammat, misissorneqarsinnaasutullu akuerisaasuni aatsitassat qingornitalit ilaasimanngimmata, qingornitalinnut tunngatillugu nalunaarusiortoqartarsinnaassimanngilaq, naak misiligutissat ulamertut qillerlugit ammussukkat, 2007-mi 2008-milu 20 km-erinit takinerusut nunatsinniit annissorneqarsimagaluartut. Qaqqami misissorneqartumi ilisimasariaqakkat tamakkiisumik paasineqassappata pisariaqarsimavoq ilassusiinissaq erseqqissaatitalimmik. Aammami ujaqqat nunatsinniit annissorneqareersut sunik akoqarneri paasineqartariaqarmata, qaqqarmi aamma saviteerneqalereersimammat. Misissuisinnaanermik akuersissut naggataatigut ima erseqqissaatitaqarpoq:

- Taamaattumik tassa Kalaallit Nunaanni uran pillugu politikki allannguuteqanngilaq, taamaalilluni pinngoqqaatinik radiop qingornerinik akulinnik tunaartaqarluni misissuinerit paaasinnaanerillu suli AKUERINEQANNGILLUINNARPUP.

Aamma tupinnaraluartumik ilaannit paasiuminaatsinneqarpassippoq, Inuit Ataqtigiinni siulittaasutta, Sara Olsvig-ip Politiken-imi november 2014-mi issuarneqarsimanera, innuttaasut taasisinneqareerneranni uran-imik aamma aatsitassanik qingornilinnik paaasinnaanermik attueqqusinnngilluinarnerup atorunnaarsinneqarsimanera akuersissutigissagaluarpassuk, taava Inuit Ataqtigiit uran-isiornissamut akerliuinnarniartunngooq. Soorunami Inuit Ataqtigiit partiigami, partiip ataatsimeersuarnerani aalajangersakkat malinneqartussaapput aamma siulittaasutsinnit. 2014-mi novemberimi qingornitalinnik paaasarnermik attueqqusinnngilluinarneq, peerneqarneraniit ukioq ataaseq sinnerlugu ingerlareersimavoq. Taasisitsiumaarnermi "angertoqassagaluarpat" qingornitalinnik attueqqusinnngilluinarneq peerneqareernikoq ingerlaannartussaassaaq, Inatsisartunit attoqqinneqarani. Aatsaalli "naaggaartoqassagaluarpat" Inatsisartuni sammeqqinneqassagaluarumaassaaq. Naalakkersuisut siunnersuummut akissuteqaamminni tamatumunnga eqqarsarnartoqartitsinerat itinerusumik eqqarsarsimannginnermik aallaaveqarnerugunarpoq. Aammami tupinnaqigami Naalakkersuisut, Inatsisartuni Partiit siunnersuutaanni allassimanngitsut, eqqoriaanertut isikkulerlugit akissumminnut ilanngussimammassuk.

Taamaasillugu Politiken-imi allaatigineqarsimasooq, manna iluatsillugu, Naalakkersuisut paatsuungassutigisaat nassuiaateqarfigaarput. Aviisini allaatigineqartarsimasut aamma allarpassuit paatsuungassutigineqassagunartut kissaatiginarpoq itinerusumik sammineqarnissaat, aamma Naalakkersuisunit soqtigineqarlutik paasiniarluarneqarnissaat. Uagut aamma naluagut ilu Moornerusut ilumuunginnernulluunniit, soorlu makkua:

- Nunatsinni uran-isiornissamik pilersaarutillit, GME-mi soqutigisaqaqataasimasut ilaangooq inupiluusut, ikiaroorartunik sakkortuunik tuniniaasarnerminni aningaasaateqalersimanermikkut GME-mik piginneqataasuteqarsimasut.
- GME-ip nunatsinni bestyrelsiani siulittaasuusimasoq, tunuareernermini suli tassunga attuumassuteqartoroq ilaatsigut siunnersortitut GME-mut atuusinnaannerminik neqerooruteqarsimanermigut.

Taakkuinnaalluunniit marluk paatsuungassutissaqqinnerupput pasinninnerugamik ulloq manna tikillugu nassuiavinneqarsimanngitsut, ilumoortortaqaqarnersut imaluunniit uppersaatitalimmik ilumuunnginnerinik takussutissaqarnersut.

Naalackersuisut inuiaat isumasiorneqartariaqarnerannik qimatsivissorsimanerminni, taasisitsinissani pissutaatinneqarsinnaasunut ilaasoq, "innuttaasunut tamanut ataatsimoorussamik pingaaruteqartut", isumaqavippugut innuttaasut akunnerminni suli annertusiartortumik avissaartuunnerat toqqissisimannginnerallu taasisitsinnaannermut patsisigissallugu naammattoq, danmark-iluunniit taamaaliortoqartarsimanngikkaluarpat. Sunaana taama ersigineqartigisoq? Arlaaninngaanniit nangaasaarisoqarnikuugami? Innutaasut toqqississutissaanik ujartuivugut. Innuttaasut qulaatiinnarlugit iliorniarnersi takoreersinnaagatsigu suli kiputitsiartussasoq akuereqqvarput innuttaasut akuutinneqaqqullugit periarfissiinniarneput.

Nunap inoqqaavisa pisinnaatitaaffii pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit nalunaarutaanni Imm. 32,2-mi erseqqissumik allassimasoqarpoq, suliniummik sumilluunniit inuit najugaannik attuisumik isumalluutinilluunniit allanik attuisunik akuersissuteqannginnermi inuiaat pineqartut kiffaangissuseqartumik, sioqqutsisumik aamma paasinnilluni akuersineq anguniarlugu isumasiorneqaqqaartassasut.

Naalagaaffiit Peqatigiit, nunap inoqqaavisa illersorneqarnissaat pillugu nalunaarutaanni, nunatta aamma akuersimasaanni, taamma allassimavoq. Nunatta tamakkua soqutigiginnaaramigit? Nunap inoqqaavisa suleqatigiissutigalugit ilungersorlutik tamakkua anguniarsimavaat, minnerunngitsumik nunamik pisuussutaannik naammatsiffeqaratik iluaquteqarniartuartut anngaaginnarneqartariaqanngimmata. Inuiaqatigiit toqqissisimaffiginngisaannut inuiaat tunulliuttut pillugit allanut anngaaginnarpasittoqarpallaarpoq.

Naalackersuisut siunnersuummut akissuteqarnerminni pingaartippasikkaluarpaat, inuiaat taasisarsimanermikkut angusarisarsimasaat, immikkuullarissutut taaneqarsinnaasut, soorlu ukua: EF-mut taasisimaneq, Namminersornerulernissatsinnut taasisimaneq aammalu Namminersulernissatsinnut taasisimaneq. Soorunami taasisimanerit pingaaruteqaqaat, inuiaat nammineernerujumanerannut toraarsinermit aallaaviummata.

Maannalu susoqalerpa? Inuiaat taasinerikkut angusimasaat mangiarlugit aallartinneqarput, taasinnikkut siunniussamik aalajangiussaqaarsimaneq, aallaaviusut apereqqaarnagit danskit oqartussaasuinut uterartinneqalerput, siunissamut killeqarpasinngitsumik akisussaassunngortillugit. Namminersulivinniarnitsinnut tamakku qanoq sunnuteqassappat. Inuiannut innimiilliornertut isigaarput, inuiaat taasinerikkut ajugaassutigisimasaannik, apereqqaarani uterartitsilernerit. Inuiaat Namminersulerniarnerminni angusimasaat pingaarutilik annaaneqarpoq, avataanniit tikillutik nunarput uran-isiordifiginiarmassuk.

Tamanna uagut akuersaangilarput aamma nipangiunnaviannilarput, soorlumi aamma inuiaqaterpassuagut nipangiussiinnassamaangitsut. Erqortuusorinngisat nipangiunneqarneq ajorput, inuiaat taasisinneqarnermikkut aalajangeeqqataatinneqartariaqarput.

Tamakku aamma patsisigalugit siunnersuut aappassaaneerneqartigani ataatsimiisitaliami susassaqartumit sammeqqaarneqassasoq inassutigissavarput.